

Ladislav Futtera

Mužský, 5. července 1933 Příběh jedné manifestace (1. díl)

„Lužičané těžce zkoušejí. Hitlerovská despotie tlačí a deptá je více, než kdy jindy. Lužickým Srbům je dnes tak zle, že hůře již jim být nemůže. Aby svět byl upozorněn na tento heroický národ, uspořádány budou ve všech slovanských státech ohromné manifestace slovanského lidu, z nichž československá bude koncem června na hoře Mužský u Mnichova Hradiště, kamž se musí sejít desetitisíce lidu, jenž mohutným výkřikem do světa bude volat svoje: ‚Žalujeme! Pomozte!‘ Manifestaci na Mužském pořádají Sdružené slovanské spolky v Mladé Boleslavi spolu se Společností přátel Lužice a jejími odbočkami. Některé obce přikročily již k organizaci hromadných zájezdů jejich občanstva na Mužský. Tak jako 24. června r. 1900 sešlo se na Mužském na 60 tisíc tehdy nesvobodných Čechů, aby manifestovali za svoje osvobození, tak po 33 letech znovu se sejdou, aby hlásili a zdůraznili potřebu mezinárodní pomoci pro kulturní svobodu bratří lužických.“

Takto zněla noticka „*Tábor lidu na Mužském u Mnichova Hradiště pro kulturní svobodu lužických Srbů*“, kterou přinesl 1. června 1933 mladoboleslavský týdeník *Náš kraj*.¹ Toho dne se veřejnost dozvěděla o přípravách manifestace, jež se měla rozsahem vymykat dosavadním projevům na podporu Lužických Srbů.² Příběh této manifestace se ale začal odvíjet o poznání dříve. Příběh, jehož otisky se zrcadlí i v nejnovějších pracích věnujících se stykům mezi Lužickými Srby a Čechy, avšak dosud mu nebyl věnován samostatný text.

K sepsání této studie mě přivedla příprava bakalářské práce na téma *Kontakty s Lužickými Srby na Mladoboleslavsku v letech 1918–1938*, obhájené v červnu 2013 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, v níž jsem se snažil nahlížet na styky s Lužickými Srby optikou regionálních odborů Společnosti přátel Lužice (SPL) v Mladé Boleslavi a v Jabkenicích.³ Vzhledem k tomu, že se nedochoval archivní fond mladoboleslavského odboru SPL, opírá se tato práce primárně o dobové články v československém tisku. Obzvláště přínosná byla sbírka novinových výstřížků, vytvořená původně pražským ústředím SPL, dnes uložená v budyšínském Lužickosrbském kulturním archivu (Serbski kulturny archiw), oddělení Lužickosrbského institutu (Serbski institut).⁴

Fakt, že se ve většině případů opírám o tisk, v sobě skrývá řadu komplikací. Periodik sice v Mladé Boleslavi vycházela celá řada, avšak primárně šlo o tiskové orgány politických stran. Zároveň je třeba mít na paměti, že texty nejsou redakcí připraveny,

¹ *Tábor lidu na Mužském u Mnichova Hradiště pro kulturní svobodu lužických Srbů*, *Náš kraj*, 1. 6. 1933, Serbski kulturny archiw (dále jen: SKA) MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse (dále jen: MZb VII), k. 23, f. 13.

² O tom, že se na Mladoboleslavsku chystá manifestace na podporu Lužických Srbů, informoval již o den dříve slavista Josef Páta v libereckém *Severočeském deníku*, nspecifikoval zatím ani místo, ani datum shromáždění. Jos. P. [= Josef PÁTA], *Osud Lužických Srbů*, *Severočeský deník*, 30. 5. 1933, SKA MZb VII, k. 22, f. 306.

³ Ladislav FUTTERA, *Kontakty s Lužickými Srby na Mladoboleslavsku v letech 1918–1938*. FF UK, Praha 2013 [nevydaná bakalářská práce].

⁴ SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse.

nýbrž do ní zaslány osobami z okruhu SPL. V žádném případě před sebou nemáme objektivní zprávy, nýbrž propagandisticky zabarvený obraz události, zachycující ji nikoliv tak, jak proběhla, nýbrž tak, jak měla proběhnout. Podobnou stylizací, pouze s opačným znaménkem, můžeme předpokládat i v případě zprávy o průběhu manifestace na Mužském z pera tlumočnice budyšínského Wendenabteilung Marie Oberhoferové, vypracovanou pro potřeby okresního výboru NSDAP v Budyšině.⁵ Zřejmě neobjektivnější, avšak bohužel stručnou informaci o shromáždění tak přináší zápis v kronice města Mnichova Hradiště.⁶

Co předcházelo?

Poslední měsíce existence Výmarské republiky poznamenané vrcholící hospodářskou krizí a politickou nestabilitou nepřály lužickosrbské kulturní emancipaci. Mnozí Lužičtí Srbové se dostávali do hledáčku podezřívavých úřadů. Tato podezřívavost byla znásobena při jejich stycích s cizinou, především Československem. Po zkušenostech z roku 1919 viděly německé úřady v československé podpoře Lužických Srbů iredentistické snahy.⁷ Po uchopení moci Hitlerem 30. ledna 1933 tlak zesílil. V březnu se na nátlak rozešel lužickosrbský Sokol, o měsíc později bylo přerušeno vydávání deníku *Serbske nowiny*. Proběhla vlna zatýkání, z Horní a Dolní Lužice byli na nová působiště mimo lužickosrbské jazykové teritorium překládáni lužickosrbští učitelé a kněží.⁸

Na dění v Horní a Dolní Lužici reagovala v rámci svých možností SPL. Pražské ústředí této korporace 1. května vydalo tiskové provolání „*Pro záchranu kultury národa lužicko-srbského*“. Článek měl veřejnost informovat o vlně perzekucí. Z celkového vyznění se ale zdá, že více než o apel na „*celý vzdělaný svět*“ šlo pisatelům o přilákání nových členů. Vždyť „*očekáváme, že všichni, kdož cítí s Lužičany, vstoupí do našich řad (Spol. přátel Lužice, Praha I., Náprstkova 8, členský příspěvek 20 Kč ročně, časopis Lužickosrbský Věstník zdarma) a tím nás posílí v těžké práci na prahu druhého čtvrtstoletí naší činnosti*“.⁹

V průběhu května došlo k rozhodnutí, že nastal čas k hmatatelnějšímu a hlasitějšímu projevu – ke svolání velké manifestace. Především bylo třeba vybrat vhodné dějiště. Proč volba padla zrovna na vrch Mužský nad Mnichovým Hradištěm? Jednou z příčin byla jeho poloha, jež slibovala co největší účast. V Pojizeří se dařilo v posledních letech vzbudit o Lužické Srby zvýšený zájem. Roku 1931 vznikly odbory tehdy ještě Československo-lužického spolku „Adolf Černý“ (na SPL se přejmenoval až v listopadu 1932) v Mladé Boleslavi a v nedalekých Jabkenicích. Na počátku roku 1933 pak vrcholily přípravy k ustavení odborů v pojizerských městech Semilech, Železném Brodě a po neúspěchu v roce 1931 na druhý pokus v Turnově.¹⁰ Mnichovo Hradiště bylo

⁵ *Kurzer Bericht über die Manifestationsversammlung der Gesellschaft Freunde der Lausitz* (dále jen: *Kurzer Bericht*), SKA MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica (dále jen: MZb VI), k. 8C, f. 12–16.

⁶ Muzeum města Mnichovo Hradiště, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, I. díl, f. 371v–372r.

⁷ Aspekty československé podpory Lužickým Srbům se velice podnětně zabývá Timo MEŠKANK, *Kultur besteht – Reich vergeht. Tschechen und Sorben (Wenden) 1914–1945*. Berlin 2000, zvl. s. 57–94.

⁸ Peter KUNZE, *Kurze Geschichte der Sorben*. 3. vyd., Bautzen 2001, s. 61.

⁹ *Pro záchranu kultury národa lužicko-srbského*, Mladoboleslavské listy 46/36, 6. 5. 1933, s. 4.

¹⁰ *Odbory*, Lužickosrbský věstník (dále jen LSV) 15/1–2, 1934, s. 18.

zároveň po železnici dosažitelné z Prahy. Místo neslo rovněž symbolický náboj. Na Mužském se tábory lidu uskutečnily již v letech 1869 a 1900, kdy se manifestovalo za práva Čechů v Předlitavsku, v roce 1928 se zde oslavovalo desáté výročí republiky.¹¹ Symbolické mělo být i datum shromáždění. Původně se uvažovalo o 24. červnu, tedy výročním dnem manifestace roku 1900,¹² v prvních červnových dnech padlo definitivní rozhodnutí: manifestovat se bude 5. července,¹³ v den svátku slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Na týž den chystala své projevy (ovšem komornějšího rázu) i spřátelená sorabofilská sdružení ve Francii a Polsku.¹⁴

V okolí dějiště manifestace bylo nutno sehnat schopné organizátory. Ty mohla nabídnout Mladá Boleslav. Tamější odbor SPL se ihned po svém ustavení stal jedním z nejaktivnějších. Během uplynulých dvou let stihl mimo jiné uspořádat tři večery s účastí lužickosrbského hudebního skladatele Bjarnata Krawce. Z vlastních prostředků spolek vydržoval na místních školách lužickosrbské studenty, o prázdninách 1931 uspořádal v Jabkenicích tábor pro lužickosrbské děti. O rok později se pobyt školáků zopakoval, nyní se o pořadatelsví mladoboleslavští dělili s mezitím ustanoveným odborem jabkenickým.¹⁵

V článku v úvodu studie byly ale jako hlavní pořadatel označeny Sdružené slovanské spolky v Mladé Boleslavi. Počátky tohoto sdružení spadají do podzimu 1931. Část členů mladoboleslavského odboru Československo-lužického spolku „Adolf Černý“ hodlala zvýšit sílu korporace spojením s dalšími slovanskými spolky, konkrétně s Česko-ruskou jednotou a Společností přátel Polska. Užší spolupráci prosazoval zvláště Miloslav Škoda, nedostudovaný právník, nadšený slovanofil a člen výboru místního odboru českolužického spolku. Zvláštní podporu našel u obdobně smýšlejícího redaktora národnědemokratického orgánu *Národní zájmy* Rudolfa Kudrny, předsedy místní Společnosti přátel Polska.¹⁶

I když mělo jít o jakousi zastřešující organizaci zúčastněných korporací, jednalo se z velké části o soukromý podnik Kudrny a Škody. Oba představovali v SPL, jež byla z těchto sdružení nejpočetnější, slovanofilské křídlo. Mezi lidmi, kteří svými aktivitami formovali směřování českolužického spolku ve městě ale tvořili menšinu. Mladoboleslavský školní inspektor Karel Sellner, jeho českolipský kolega Josef Maštálko či řídící učitel v Jabkenicích Bohuslav Havlín, spiritus agens tamějších prázdninových pobytů, spojovali zájem o Lužické Srby se zájmem o českou menšinu v pohraničí. Činnost hraničářského a slovanofilského křídla byla do velké míry oddělená, přičemž slovanofilové své aktivity provozovali právě pod hlavičkou Sdružených slovanských spolků.¹⁷

Zastavme se u těchto dvou hlavních protagonistů sdružení, jež se chopilo pořadatelsví manifestace na Mužském. Rudolf Kudrna, předseda Sdružených slovanských spolků, zodpovídal za mladoboleslavský tiskový orgán národní demokracie, *Národní zájmy*. Čas od času do svého periodika v duchu linie strany napsal obsáhlejší úvodník, ve kterém volání po užší slovanské spolupráci, orientaci na silné Polsko a potřebě de-

¹¹ *Projevy pro ochranu lužických Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63–65.

¹² *Tábor lidu na Mužském u Mnichova Hradiště pro kulturní svobodu lužických Srbů*, *Náš kraj*, 1. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 13.

¹³ Toto datum jako první uvedla 4. června pražská *Národní politika*. *Tábor lidu na Mužském*, *Národní politika*, 4. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 32.

¹⁴ *Projevy pro ochranu lužických Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 65.

¹⁵ L. FUTTERA, *Kontakty s Lužickými Srby na Mladoboleslavsku*, s. 33–38.

¹⁶ *O utvoření volného sdružení*, *Obrana lidu* 24/42, 16. 10. 1931, s. 4.

¹⁷ L. FUTTERA, *Kontakty s Lužickými Srby na Mladoboleslavsku*, s. 56–101.

mokratizace Ruska prokládal nářky nad tím, že „přihlásiti se dnes u nás za uvědomě-
lého Slovana, znamená dáti si punc zpátečnictví a snad i jisté duševní méněcennosti“.¹⁸
Založení odbočky českolůžického spolku ze svých slovanofilských pozic přivítal a od
prázdninového pobytu dětí z Horní Lužice v Jabkenicích dával tomuto spolku prostor
k propagaci na stránkách *Národních zájmů*.¹⁹

Miloslav Škoda je postavou nepoměrně zajímavější, i když o něm víme zoufale
málo. Absolvent mladoboleslavského gymnázia nedokončil studia práv, vždy se pode-
pisoval jako JUC. Miloslav Škoda, pouze v jednom případě je uveden jako redaktor.²⁰
S Kudrnou jej spojovala snad až panslavistická orientace. První zastávkou na cestě,
jejímž cílem měla být „soustavná propagace slovanské vzájemnosti a znalosti slovan-
stva vůbec“,²¹ se stali Lužičtí Srbové. Škodova činnost je lemována řadou článků oti-
skovaných nejprve v novobenáteckém *Našem kraji* a v orgánech strany národněsociali-
stické, v týdeníku *Obrana lidu* a v místní příloze *Večerního Českého slova*. Škodovým
hlavním problémem bylo přecenění možností i zájmů členů spolku na maloměstě, po
nichž neustále požaduje „praktickou činnost“, kterou mají prokázat, že „slovanství
nemyslí sentimentální řečňování a afektované citlivkúrkárství, ale skutečný smysl pro
okamžitě potřeby Lužických Srbů a vůli skutečně prospět“.²²

Škoda, jenž byl již 23. května 1931 zvolen jako zástupce mladoboleslavského odbo-
ru členem výboru pražského ústředí českolůžického spolku,²³ byl přítomen jednáním, na
nichž ústředí SPL na jaře 1933 promýšlelo svoji reakci na perzekuci Lužických Srbů.
Nevíme, odkud přišel nápad na uspořádání manifestace, je ale zřejmé, že Škoda tuto
myšlenku podpořil, a musel nabídnout, že se ujme organizace akce. Škoda i Kudrna
mohli cítit značné ambice. V dubnu 1933 se totiž Sdruženým slovanským spolkům po-
dařilo uspořádat Výstavu slovanské spolupráce. Výstava, na níž se podílela velvysla-
nectví slovanských států,²⁴ se stala jejich triumfem. Oba si ověřili, že je v jejich silách
uskutečnění takto organizačně náročné akce, a obrátili svou pozornost k Lužickým
Srbům.

Přípravy

Mladoboleslavsko bylo o situaci Lužických Srbů informováno dosti důkladně. Místní
odbor českolůžického spolku do osvětové činnosti zahrnoval i zmínky o příkořích, jimž
jsou Srbové vystavováni. Informační kampaň se rozběhla již v září 1932, kdy *Obrana
lidu* otiskla článek *Persekuce Lužických Srbů*, který informoval o procesu s učitelem
Jurijem Slodeňkem, jenž v roce 1931 vedl zájezd dětí do Jabkenic. Apel v *Obraně lidu*
měl zatím pouze informativní charakter, zakončovala jej poněkud vágní výzva: „Luži-

¹⁸ Rud. KUDRNA, *Nová slovanská vzájemnost*, Národní zájmy, 6. 4. 1926, SKA MZb VII, k. 4, f. 16.

¹⁹ Státní okresní archiv Mladá Boleslav, Základní devítiletá škola Jabkenice, neinvent., školní kronika Jabkenice 1926–1976 (dále jen SOkA Mladá Boleslav, ZŠ Jabkenice, Kronika), s. 13z–19z.

²⁰ *Společnost přátel Lužice v Praze*, Národní politika, 20. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 137.

²¹ *O utvoření volného sdružení*, *Obrana lidu* 24/42, 16. 10. 1931, s. 4.

²² MŠA [= Miloslav ŠKODA], *Náš poměr k Lužičanům*, *Náš kraj*, 20. 12. 1930, SKA MZb VII, k. 14, f. 201.

²³ *Z naší činnosti*. LSV 12/5, 1931, s. 44.

²⁴ *Výstava slovan. spolupráce v Ml. Boleslavi*, *Jizeran* 54/11, 11. 3. 1933, s. 2.

ckým Srbům nutno pomoci v posledním jejich zápase, aby nezahynuli v moři německém.“²⁵

Zhoršení poměrů v Lužici po lednu 1933 se stalo pádným argumentem pro viditelné vystoupení za práva Lužických Srbů. Obzvlášť citlivě bylo vnímáno rozpuštění lužickosrbského sokolského svazu. Právě na sokolské bázi počátkem 20. let začal zájem o Lužické Srby na Mladoboleslavsku. Místní Fügnerova župa významně pomáhala v prvopočátcích existence lužickosrbského Sokola s výcvikem cvičitelů.²⁶

Vyjádření podpory Lužickým Srbům byla v Mladé Boleslavi věnována středa 26. dubna, kdy se v městském biografu konala „Manifestace pro Lužici“. Inspektor Karel Sellner přednášel o Lužici, načež Bohuslav Havlín promítl film z prázdninových jabkenických osad.²⁷

Nyní ale bylo zřejmé, že se chystá projev zcela jiné kadence. Manifestace na Mužském měla být „ohromná“, očekávalo se, že přijdou „desetitisíce lidu“.²⁸ Tyto desetitisíce bylo nyní nutno přimět k účasti. Agitaci prováděl Miloslav Škoda, jenž rozsáhlými články zásobil listy bez rozdílu politické orientace. Jakým způsobem tedy apeloval na spoluobčany?

Účast na manifestaci se stala, což bylo pro Škodovy projevy typické, morální nutností: „Přijďte všichni! Konejte svoji slovanskou, lidskou povinnost!“ hlásalo provolání Sdružených slovanských spolků.²⁹ V národněsocialistické *Obraně lidu* byl apel uzpůsoben čtenářstvu: „...socialisté ji [Lužici] však musí a budou bránit, protože musí bránit ty malé a nejmenší. Proto také československý socialista musí přijít na horu Mužský, aby pomohl ve věci, v níž mají být na místě nejpřednější.“ S výzvami k co nejmasovější účasti úzce souvisela orientace na ohlas v zahraničí. Lidé měli přijít, aby „svoji přítomností a svým hlasem pokusili se pozvednouti sílu a moc mezinárodního svědomí a součinnosti ve prospěch Lužice“.³⁰

Výzvy pracovaly i se symbolikou místa a data. Na počátku června, kdy ještě nebylo určeno datum manifestace, pořadatelé odkazovali na tradici táborů lidu na Mužském. S blížícím se dnem manifestace se množily připomínky, že se shromáždění koná ve „svátek slovanských apoštolů“.³¹ Velice rychle byl využit i výroční den upálení Mistra Jana Husa 6. července. Škoda si tak pochvaloval: „Je vhodné, že manifestace bude se pořádat v den před svátkem Husovým. Bráníme-li Lužici, bráníme pravdu, krásnou pravdu, že lužičtí Srbové mají nárok na osvobození a že je naší slovanskou a lidskou povinností plně se jich ujmout.“³²

Kudrna i Škoda se také snažili podat širší ideový výklad manifestace. Škoda ve svých výzvách apeloval na masarykovské ideály demokracie a humanity. S pomocí citátu z díla Walta Whitmana se snažil vzbudit účast s Lužickými Srby, „kteří nikdy neublížovali, neškodili, nikoho neutiskovali, netlačili, nikomu nebyli nebezpečím, nikoho nedusili, neničili, ale ve skromnosti toužili jen po tom, aby jim byla dána kulturní autonomie,

²⁵ *Persekuce Lužických Srbů*, *Obrana lidu* 25/40, 30. 9. 1932, s. 2.

²⁶ Ladislav FUTTERA, *Lužickosrbský Sokol a Mladá Boleslav*, *Česko-lužický věstník* 22/11–12, 2012, s. 80–82.

²⁷ *Mladá Boleslav*, LSV 14/5–6, 1933, s. 51.

²⁸ *Tábor lidu na Mužském u Mnichova Hradiště pro kulturní svobodu lužických Srbů*, *Náš kraj*, 1. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 13.

²⁹ *Zachraňte Lužici!* *Jizeran*, 54/27–28, 2. 7. 1933, s. 4.

³⁰ Miloslav ŠKODA, *Přijďeme všichni*, *Obrana lidu*, 25/23, 9. 6. 1933, s. 2.

³¹ *Mladoboleslavsko Lužickým Srbům*, *Venkov*, 1. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 3.

³² Miloslav ŠKODA, *Přijďeme všichni*, *Obrana lidu*, 25/23, 9. 6. 1933, s. 2.

jsou dnes žalářováni a vyhlazováni!“³³ Rudolf Kudrna svůj programový článek *Ideál národa* otiskl až v předvečer manifestace, 4. července. Vyzýval zde k sjednocení pod jedním ideálem, podobně jako „*Německo a Maďarsko se svým revisionismem jsou nám příkladem takového národního snažení za společným úsilím, i když ten cíl není nijak všelidský*“. V případě národního demokrata příliš nepřekvapí, že „*tímto ideálem nemůže být nic jiného než Slovanství a i ta naše slovanská touha po lidství musí jít přes Slovanství, jak nás učí již Kollár*“.³⁴

Nejen ušlechtilé ideály ale mohly posloužit za motivaci k cestě na Mužský. Tři dny před cyrilometodějským svátkem se tak v prohlášení, které podepsali i předseda ústředí SPL Jan Hejret a jednatel Vladimír Zmeškal, upozorňuje na možnost „*prohlédnouti si památky Hradiště, Valečov, Drábské světničky atd.*“.³⁵ Ony pamětihodnosti hodlali cestou na Mužský navštívit semilští turisté. „*Bude to pro všechny zajisté vděčný výlet,*“ slibovali si.³⁶

Aktivizace obyvatelstva v širokém okolí Mladé Boleslavi a Mužského nebyla směřována pouze k 5. červenci. Pořadatelé si totiž nekladli nijak nízké cíle. Manifestace měla oslovit „*mezinárodní svědomí*“,³⁷ konkrétně rovnou ženevskou Společnost národů. V oné době pražské ústředí SPL připravilo *Pamětní spis o postavení Lužických Srbů v Německu*, který měl upozornit radu Společnosti národů na perzekuci Lužických Srbů a žádat o to, aby byla Lužickým Srbům přiznána práva menšiny.³⁸ Do scénáře zapadala i manifestace na Mužském, odkud „*budou zaslány příspěvy do Ženevy Společnosti národů, aby se ujala tohoto nejmenšího slovanského národa, jehož vůdcové jsou bezdůvodně pronásledováni*“.³⁹ K zesílení účinku byli k vypracování vlastních memorand vyzváni i starostové obcí a spolkové činovníci nejen z Mladoboleslavska. Sdružené slovanské spolky je následně měly odeslat do Ženevy. Sběr memorand začal již koncem května, jejich zaslání se očekávalo zvláště tehdy, „*pokud nemožno městům, spolkům atd. přímo se zúčastniti*“.⁴⁰ V Turnově schvalování memoranda posloužilo při zakládání odboru SPL. Během lužického večera, který byl svolán na 4. červenec právě za účelem podpisu provolání, vyzvali zástupci pořadajícího sdružení Studentstvo turnovské přítomné občany ke vstupu do rodícího se odboru.⁴¹ Pořadatelé manifestace ze Sdružených Slovanských spolků otiskli jako vzor pro sestavování memorand jeden z projevů, který vypracovalo zastupitelstvo Radčic:

„Společnosti národů v Ženevě!“

Podepsané obecní zastupitelstvo obce Radčic usneslo se na své schůzi, konané dne 30. května 1933 obrátiti se na Společnost národů se žádostí, aby se tato ujala Lužických Srbů, posledního to zbytku dříve velkého národa v Německu, který je bezdůvodně persekčován, jehož vůdcové a spisovatelé jsou žalářováni, ač byli a jsou věrni německému státu. Lužický lid touží po školách, v nichž by mohly býti lužické děti vyučovány

³³ Ibidem.

³⁴ Rud. KUDRNA, *Ideál národa*, Národní zájmy 14/49, 4. 7. 1933, s. 1.

³⁵ *Zachraňte Lužici!* Severočeský deník, 2. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 27.

³⁶ *Semilští nezapomínají na Lužické Srby*, Týden, 24. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 177.

³⁷ Miloslav ŠKODA, *Přijďme všichni*, Obrana lidu, 25/23, 9. 6. 1933, s. 2.

³⁸ Petr LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*. In: Marcel ČERNÝ – Petr KALETA (edd.), *Stoletý most mezi Prahou a Budyšínem. Společnost přátel Lužice (1907–2007)*. Praha 2008, s. 15–56, zde s. 49.

³⁹ *Pro lužické Srby*, Obrana lidu, 25/26–27, 30. 6. 1933, s. 1.

⁴⁰ *Zachraňte Lužici!!* Mladoboleslavské listy 46/49, 24. 6. 1933, s. 4.

⁴¹ *Lužicko-srbský večer*, Pojizerské listy, 48/27, 7. 7. 1933, s. 2.

v mateřském jazyku a touží po kulturní svobodě, která jim je odepřena. Ani v kostelích není jim dovoleno modliti se v lužicko-srbské řeči.

Společnost národů je mravně povolána k tomu, aby zakročila ve jménu lidskosti pro tento národ, jehož heroický zápas musí skončiti úspěchem. Prosíme ještě jednou Společnost národů, aby použila svého vlivu ve prospěch Lužických Srbů, za něž se staví celý kulturní svět.

Podpisy.

Razítka.⁴²

Z textu číší až naivní víra ve všemocnost Společnosti národů i v to, že se za Lužické Srby „staví celý kulturní svět“. Důvěra ve Společnost národů a v mezinárodní mínění byla všeobecně silná. Organizátoři tak slibovali, že „5. července tisícová masa shromážděná na Mužském vzkřikne tam nahoru, kde se dnes děje barbarské bezpráví, vzkřikne mohutným hlasem, který bude slyšán daleko za naše hranice: Zachraňte Lužici!“⁴³

Informace o manifestaci dorazily i do pražských deníků. Nejdůkladněji se Mužskému věnovala periodika napojená na národní demokracii, psali do nich předseda SPL Jan Hejret, sám redaktor *Národní politiky*, slavista Josef Páta a Vladimír Zmeškal. Cílem těchto článků bylo přimět k účasti na shromáždění i Pražany.⁴⁴ Obširně o chystané manifestaci referovaly bulvárni tiskoviny Národní ligy, fašizující a zároveň slavizující strany vyloučeného socialisty Jiřího Stříbrného.⁴⁵ Manifestace si všiml i agrárnický *Venkov*,⁴⁶ noticku shromáždění věnovalo *Právo lidu*.⁴⁷ Ani agrárnický, ani sociálnědemokratický tiskový orgán příliš nevybízeli k jízdě do Mnichova Hradiště, kam měl 5. července z Prahy zamířit zvláštní vlak.

Vypravení zvláštního vlaku bylo nejvýznamnějším příspěvkem pražského ústředí SPL, jež zřídilo k tomuto účelu samostatný pracovní výbor.⁴⁸ I v tomto případě se pamatovalo na to, že nejen manifestováním živ je člověk, pročež pořadatelé ohlašovali, že „bude lze za příplatek se účastniti těm, kteří si toto budou přát, jízdy do Turnova a 6. července návštěvy Českého ráje“. I když cestující platili „sniženou cenu 30 Kč tam i zpět (s obědem 38 Kč)“,⁴⁹ příliš mnoho zájemců se nehlásilo. Několik hodin před odjezdem Československá tisková kancelář oznámila, že „zvláštní vlak do Mnichova Hradiště, který byl proponován na středu 5. července, byl pro malý počet přihlášek odřeknut. Zálohy vrací pokladna čís. 13 na Masarykově nádraží.“⁵⁰ Těžko říci, zda se na poslední chvíli našli další zájemci, každopádně vlak nakonec vyjel. Přesto ale účast Pražanů nenaplnila očekávání.⁵¹

Se záměrem vypravit zvláštní vlak do Mnichova Hradiště si pohrávali i v Hradci Králové. I zde bylo ohlašováno ustavení pracovního výboru, ale královéhradecké aktivity rychle ustaly. Nesplnilo se ani přání pořadatelů, aby „i v jiných městech ([Nové]

⁴² Na ochranu Lužice, Mladoboleslavské listy 46/47, 17. 6. 1933, s. 2.

⁴³ Na Mužském před 33 léty, Národní zájmy 14/47, 26. 6. 1933, s. 1.

⁴⁴ Tábor lidu na Mužském, Národní politika, 4. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 32.

⁴⁵ Např. Na Mužském otřeseme svědomím Evropy! Pražský list 4. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 45.

⁴⁶ Mladoboleslavsko Lužickým Srbům, Venkov, 1. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 3.

⁴⁷ Manifestace pro kulturní svobodu Lužických Srbů, Právo lidu, 1. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 7.

⁴⁸ Tábor lidu na Mužském dne 5. července 1933, Národní zájmy 14/42, 8. 6. 1933, s. 2.

⁴⁹ Tábor lidu na Mužském, Národní politika, 4. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 32.

⁵⁰ Na Mužském otřeseme svědomím Evropy! Pražský list 4. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 45.

⁵¹ Jtk., K Lužickému dni na Mužském, Národní listy, 11. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 107.

Pace, Turnově, Jičíně, Nymburce, Poděbradech, Železném Brodě, Semilech atd.) byly ustaveny výbory, které by zorganizovaly hromadnou účast občanstva“.⁵²

Největší díl přípravných prací ležel na bedrech Miloslava Škody a Rudolfa Kudrny. Ti se mohli spolehnout na pomocníky z řad členů mladoboleslavského odboru SPL. Manifestace ale začínala v Mnichově Hradišti, bylo proto nutné sehnat schopné spolupracovníky právě v tomto městě. V Mnichově Hradišti žila skupinka sorabofilů, kteří se v roce 1932 s pomocí mladoboleslavských pokoušeli, vedeni okresním hejtmánem Řípou, založit odbor SPL.⁵³ Ten se kvůli malému počtu zájemců neustavil, ale nyní mohli být navázané kontakty oprášeny. Již v prvním červnovém týdnu se poprvé sešel mnichovohradištský pracovní výbor. Nechyběl zde již zmíněný hejtmán Řípa, spolu s ním v předsednictvu zasedli ještě inspektor Průcha a vrchní rada Novotný. Jednatelem byl zvolen odborný učitel Šimek, místopředsdou starosta města Kyselá. Nejdůležitější postavou byl ale advokát a člen řady spolků Jan Adolf Herold.⁵⁴

Mnichovohradištský výbor musel zajistit bezpečnostní dohled, zdravotnickou službu, připravit nocleh pro návštěvníky a čestné hosty z větší vzdálenosti, advokát Herold přijímal i objednávky oběda.⁵⁵ Na Mužském se stavěla dřevěná řečnická tribuna a zřizovala se telefonní linka do Mnichova Hradiště. Myslelo se také na obchodní rozměr velkého shromáždění lidí, k účasti byli vyzýváni i „*cukráři a pod.*“ Je zřejmé, že organizátoři k ruce dostatek dobrovolníků, jinak by si nemohli dovolit byrokratizaci aparátu a „*zorganizovati zvláštní komise: finanční, hospodářskou, pořadatelskou, ubytovací a zdravotní*“.⁵⁶

Zbývalo také sestavit program manifestace. Rychle bylo rozhodnuto o slavnostním průvodu z Mnichova Hradiště. Hudební vložku slíbila zajistit mnichovohradištská Nilsnerova kapela, bývalý zpěvák Herold zajistil účast pěvců z Pěvecké pojizerské župy.⁵⁷ Nyní se jednalo o sestavě řečníků. Miloslav Škoda zdůrazňoval, že „*toho dne všichni bez rozdílu politického přesvědčení sejdem se na hoře Mužský u Mnich. Hradiště, abychom světu ukázali na vše to hrozné, co Němci v Lužici činí*“.⁵⁸ Manifestace měla být výrazem československé jednoty. Proto zajistil, že „*na táboru promluví řečníci všech politických stran*“.⁵⁹ S jejich pozváním nebyla větší potíž, i když mladoboleslavský stranický tisk nešetřil řevnivostí, lužickosrbská tematika dostávala prostor napříč politickým spektrem. Účasti „*všech politických stran*“ byly ovšem míněny české státoporné strany. S tím se nehodlala smířit Národní liga (mezi státoporné strany nepočítaná) a její zástupce, redaktor Karel Kut, se také přihlásil k projevu. Až v předvečer manifestace přišla od pořadatelů zamítavá odpověď, zdůvodněná, že „*přihláška byla učiněna příliš pozdě, neboť pořad řečníků je již smluven*“.⁶⁰

⁵² *Budeme manifestovat pro kulturní svobodu Lužice*, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, 13. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 68.

⁵³ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 13/10, 1932, s. 83.

⁵⁴ *Tábor lidu na Mužském dne 5. července 1933*, Národní zájmy 14/42, 8. 6. 1933, s. 2.

⁵⁵ *Zachraňte Lužici!* Severočeský deník, 2. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 27.

⁵⁶ *Manifestace pro Lužici na Mužském*, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, 19. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 132.

⁵⁷ *Národní manifestace pro Lužické Srby na Mužském*, Jizeran, 54/27–28, 2. 7. 1933, s. 4.

⁵⁸ Miloslav ŠKODA, *Přijdem všichni*, Obrana lidu, 25/23, 9. 6. 1933, s. 2.

⁵⁹ *Tábor lidu na Mužském*, Národní politika, 4. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 32.

⁶⁰ *Národní oposice nemůže dnes mluvit pro svobodu Lužických Srbů*, Polední list 5. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 55. Systém politických stran v Československu komplikovala národnostní rozdrobenost a poměrný volební systém. Strany české (ve smyslu národnostním), jež podporovaly ideu Republiky Československé (tzv. státoporné strany), se dělily na strany

Nad akcí převzala záštitu Národní rada československá, organizace zastřešující československé politické strany, podporující rozvoj veřejných aktivit, zvláště na poli školství a osvěty.⁶¹ Jejím jménem měl přednést projev agrárníký poslanec, zároveň člen mladoboleslavského odboru SPL Jan Dubický.⁶² Po 25. červnu bylo také sestaveno čestné předsednictvo hostů, ochotných přijet. Šlo o sestavu reprezentativní: „*primátor Velké Prahy dr. K. Baxa, starosta města Brna Tomšů [Tomeš], starosta Bratislavy dr. Krno, syndik senátor Jiří Pichl, senátor Hrubý, starosta Olomouce dr. Fischer a insp. Maštalcko.*“⁶³

V průběhu června začal německý režim propouštět vězněné Lužické Srby. Koncem měsíce opustil žalář i poslední zadržovaný, malíř a novinář Měřcín Nowak-Njehorníski.⁶⁴ Přípravovaná manifestace přišla o jeden z cílů, rozjetý vlak se ale již nedal zastavit. Manifestovat se koneckonců mělo hlavně „*pro kulturní svobodu lužických Srbů*“⁶⁵ a tento cíl splněn nebyl. Je však příznačné, že o propuštění vězněných Lužických Srbů informovaly pouze *Mladoboleslavské listy*,⁶⁶ ostatní místní tisk tuto zprávu nepřinesl.

Ve chvíli, kdy se dolaďovaly poslední detaily, uskutečnila se na Mladoboleslavsku akce, jež do jisté míry manifestaci na Mužském předznamenávala. Na den Petra a Pavla přijely do Jabkenic hraničářské děti. Jednalo se o narychlo sjednanou náhradu za lužickosrbské školáky, jimž německé úřady nedovolily vycestovat do Československa.⁶⁷ U příležitosti jejich příjezdu Bohuslav Havlín v Jabkenicích uspořádal manifestační „*Národní pouť*“. Shromáždění bylo zaměřeno na podporu hraničářů, ale Havlín se snažil udržet vzpomínku i na pobyty Lužických Srbů, na děti tak dohlížela trojice lužickosrbských studentů.⁶⁸ Lužičtí Srbové byli připomenuti i v průběhu manifestace. Hrála se lužickosrbská hymna *Rjana Lužica*, „*dva legionáři tvořili stálou čestnou stráž svinutému praporu lužickému, zahalenému ve smuteční flor. Lužický hoch, Sokol, nesl ten trojbarevný prapor s černým závojem a tři lužické dívky ve smutných krojích hornolužických kráčely za ním.*“⁶⁹

občanské, z nichž nejsilnější byla Republikánská strana venkovského a malorolnického lidu, běžně nazývaná stranou agrární. Dále mezi občanské strany patřila katolická Československá strana lidová, Československá národní demokracie, jež reprezentovala městskou střední třídu a velkokapitál a vyznačovala se vypjatě nacionalistickým a „všeslovanským“ programem, a Československá živnostensko obchodnická strana středostavovská. Levicové strany tvořily blok socialistických stran tvořený Československou sociálně demokratickou stranou dělnickou a Československou stranou národně socialistickou. Na okraji stály strany extremistické, Komunistická strana Československa a Národní liga. Na vládních koalicích se rovněž střídavě podílely některé strany slovenské a německé. Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl první*, s. 169–177 a 557–563.

⁶¹ Sf. [= Augustin SEIFERT], *Národní rada československá*. In: *Ottův slovník naučný / Dodatky. Díl čtvrtý, svazek první*, Praha 1936, s. 458–459.

⁶² *Zachraňte Lužici!!* Mladoboleslavské listy 46/49, 24. 6. 1933, s. 4.

⁶³ *Manifestace pro Lužici na Mužském*, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, SKA MZb VII, k. 23, f. 189.

⁶⁴ *Pronásledování nevině*, České slovo, 1. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 21.

⁶⁵ *Tábor lidu na Mužském u Mnichova Hradiště pro kulturní svobodu lužických Srbů*, Náš kraj, 1. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 13.

⁶⁶ *Lužičtí Srbové*, Mladoboleslavské listy 46/48, 21. 6. 1933, s. 3.

⁶⁷ *Všennárodní manifestace ve Smetanových Jablkynicích*, LSV, 14/7, 1933, s. 67.

⁶⁸ SOKa Mladá Boleslav, ZŠ Jabkenice, Kronika, s. 46z–47z.

⁶⁹ J. V. Š [= Josef Václav Šmejkal], *Lužičanům nechali Němci jen oči – pro pláč*, Pražský list, 1. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 2.

Havlínovo připomenutí Lužických Srbů ale mohlo mít i kontraproduktivní efekt, shromáždění v Jabkenicích a na Mužském si mohla konkurovat. Pořadatelé manifestace na Mužském tak připomínali: „*Vzhledem k tomu, že někteří jednotlivci omylem se domnívají, že 29. června bude v Jablkynicích také manifestováno pro Lužici, upozorňujeme na to, že v Jablkynicích při příležitosti menšinové slavnosti učiněn bude pro Lužici krátký projev, jehož hlavním účelem bude upozornit obyvatelstvo na manifestaci na Mužském.*“⁷⁰

Po jabkenickém shromáždění již všichni sorabofilové vzhlíželi k vrcholu nad Mnichovým Hradištěm. Do manifestace zbývalo posledních šest dní.

Den D

Počasí bylo 5. července ráno nejisté. Těžké mraky nevěstily nic dobrého. Obavy z poštávání v dešti na poslední chvíli odradily od účasti na manifestaci řadu lidí. Drtivá většina mas se nicméně pomalu přesouvala do Mnichova Hradiště. Od Prahy se blížil nakonec vypravený desetivozový zvláštní vlak, z Mladé Boleslavi vyjely autobusy. Další autokary byly vypraveny z Turnova i z menších sídel v Pojizeří.⁷¹ Na jízdní řád se nemuseli ohlížet turisté ze Semil, kteří již časně ráno vyrazili pěšky.⁷² Na své nohy se spolehlo více lidí. Onoho dne „*silnice byly plny poutníků, kteří i zdaleka pěšky ubírali se na horu Mužský*“.⁷³

Důkladně se připravila i protistrana – Německo. Okresní organizace NSDAP v Budyšině vyslala na akci tlumočnicki budyšinského oddělení pro lužickosrbské záležitosti Wendenabteilung, orgánu monitorujícího lužickosrbské aktivity, Marii Oberhoferovou.⁷⁴

Kdo přijížděl do Mnichova Hradiště vlakem od Prahy, mohl si již v Bakově nad Jizerou všimnout slavnostně vyzdobeného nádraží. Na staniční budově v Mnichově Hradišti se kromě praporů skvělo i heslo manifestace: „*Zachraňte Lužici!*“ Zasluhou místního pracovního výboru „*Mnichovo Hradiště samo tonulo v moři praporů*“.⁷⁵

Zájemci, kteří se nahlásili advokátu Heroldovi, zamířili na oběd. Ti, jimž postačovala duševní strava, si prohlédli zámek. Mezitím se scházeli místní občané a začal se řadit průvod. Řada lidí ale nečekala na odchod průvodu a již kolem poledne stoupaly davy na Mužský. Nad cestou visely transparenty s hesly na podporu Lužických Srbů. Snad na každém volném místě byly rozloženy stánky s občerstvením. Místním hostinským pomohla mnichovohradištská městská rada, půjčíc jim na jejich podnikatelské aktivity „*10 tržních bud*“.⁷⁶ Koncentrace velkého množství lidí také využilo nemálo žebráků a mrzáků žadonicích o almužnu.⁷⁷

Slavnostní průvod měl vyrazit z města v jednu hodinu po poledni, nakonec vyšel s půlhodinovým zpožděním. Vzdor původním plánům jej neotevírala sokolská a selská

⁷⁰ *Manifestace pro Lužici na Mužském*, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, SKA MZb VII, k. 23, f. 189.

⁷¹ *Účastníkům tábora na Mužském*, Národní zájmy 14/49, 4. 7. 1933, s. 3.

⁷² *Semilští nezapomínají na Lužické Srby*, Týden, 24. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 177.

⁷³ *Národ promluvil*, Národní zájmy 14/50, 10. 7. 1933, s. 1.

⁷⁴ *Kurzer Bericht*, SKA MZb VI, k. 8C, f. 12.

⁷⁵ *Projevy pro ochranu lužických Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63.

⁷⁶ *Městská rada*, Pojizerské listy, 48/26, 30. 6. 1933, s. 6.

⁷⁷ *Kurzer Bericht*, SKA MZb VI, k. 8C, f. 13.

jízda, nýbrž hudebníci. Místní Nilsnerovu kapelu doplnili turnovští národní gardisté. Následovali zástupci samosprávy a čestní hosté. Ohlášení starostové velkých měst dorazili všichni, omluvili se zástupce žurnalistů, senátor Pichl, a senátor Hrubý, který měl reprezentovat Národní jednotu severočeskou.⁷⁸ Přítomni zde byli i zástupci politických stran. Nechyběli ani delegáti slovanských států a sdružení, kteří akci propůjčovali punc slovanské vzájemnosti.⁷⁹

V druhém sledu kráčely delegace spolků, v čele mnichovohradištských sokolové, za nimi další tělocvičné jednoty z Fügnerovy župy. Celkově ale účast cvičenců zůstala za očekáváním. Velkým počtem přítomných nenadchli ani skauti. Dojem tak napravovali pěvci, střelecké spolky a hasiči.⁸⁰ Kromě zástupců spolků z okolí vyslala korporátní delegace i vzdálenější sídla. Do Mnichova Hradiště přijely výpravy mimo jiné ze Dvora Králové, Chrudimi a Náchodu.⁸¹ Řada lidí vyslyšela výzvy pořadatelů a přišla v krojích. Krojovaní chlapi a dívky uzavírali pestrobarevnou část průvodu a za nimi se již valila hlavní masa.

Průvod působil impozantně. Podle líčení v *Lužickosrbském věstníku* „nesly se na Mužský nepřehledné proudy lidí se všech stran“.⁸² Maria Oberhoferová hovoří rovnou o „pohybujícím se moři lidí“.⁸³ I když přijeli jednotlivci i ze vzdálenějších míst, drtivou většinu účastníků tvořili lidé z nejbližšího okolí. Tisícovými zástupy se proplétal had automobilů, motorek a mezi tím vším klíčkovali cyklisté. Na pořádek při tomto mumraji dohlíželi hasiči a vojáci. V pohotovosti byli na místě i lékaři z mnichovohradištského okresu, kteří zajišťovali lékařskou službu.⁸⁴

Cesta na Mužský je táhlá a prudce stoupá, průvod proto postupoval dosti pomalu. Čelo průvodu k vrcholu dorazilo až ve čtvrt na čtyři, třebaže již o třetí hodině měl začít program. Na vrcholu již čekal zástup těch, kteří buď vyrazili z Mnichova Hradiště dříve, nebo přišli na Mužský z jiných směrů. Připravena byla též řečnická tribuna, již obklopili sokolové, vojáci a zástupci spolků.⁸⁵ Na žerdích kolem tribuny vlály vlajky „všech slovanských států a mezi nimi také národní vlajka lužickosrbská“.⁸⁶ Jinak Lužičtí Srbové na vrcholu vizuálně připomenuti nebyli. Jak si všimla Maria Oberhoferová, v průvodu chyběly lužickosrbské kroje, třebaže v Mladé Boleslavi tehdy ještě pobývali lužickosrbské studenty. Jakýsi „pán z Prahy“ agentce vysvětlil, že šlo o záměr pořadatelů, kteří neúčasti Lužických Srbů chtěli dokázat jejich „příkladnou loajalitu“.⁸⁷ V průběhu ná-

⁷⁸ *Velkolepá manifestace pro záchranu lužických Srbů*, Severočeský deník, 9. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 97.

⁷⁹ *Kurzer Bericht*, SKA MZb VI, k. 8C, f. 12.

⁸⁰ *Pro kulturní záchranu lužických Srbů*, Mladoboleslavské listy 46/52, 8. 7. 1933, s. 1.

⁸¹ *200 varšavských akademiků na tábor lidu na Mužském*, Národní zájmy 14/44, 15. 6. 1933, s. 1.

⁸² *Projevy pro ochranu lužických Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63.

⁸³ *Kurzer Bericht*, SKA MZb VI, k. 8C, f. 13.

⁸⁴ *Manifestace pro Lužici na Mužském*, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, 19. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 132.

⁸⁵ *Kurzer Bericht*, SKA MZb VI, k. 8C, f. 13.

⁸⁶ *Manifestace pro Lužici na Mužském*, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, 19. 6. 1933, SKA MZb VII, k. 23, f. 132.

⁸⁷ „Bemerken möchte ich noch, daß im Zuge selbst keine einzige lausitz-wendische Tracht zu sehen war, wie die Wenden vollständig ausgeschaltet blieben, – ein feiner Schachzug, der die ‚geradezu vorbildliche Loyalität der Lausitzer Wenden‘ besonders hervorheben soll (wie mir von einem Herrn aus Prag mitgeteilt wurde); trotzdem doch Lausitzer Studenten in Prag und Jung Bunzlau untergebracht sind.“ *Kurzer Bericht*, SKA MZb VI, k. 8C, f. 13.

sledujících hodin ještě kapela zahrála lužickosrbskou hymnu, jinak se ale nedalo zbavit dojmu, že se z většího projevu Lužičtí Srbové vytratili.

Hosté, kteří dorazili z větší dálky, potřebovali stihnout večerní vlaky, a tak byl zahájen program, i když stále ještě přicházeli opozdilci, až kolem čtvrté hodiny bylo prý dosaženo maximálního počtu účastníků.⁸⁸ Pěvci nyní měli písní „*Svoji k svému*“ zahájit šňůru projevů. Chybíčka se ale vloudila, kapele chyběly noty. Hudebníci rychle zahráli druhý bod programu, chorál „*Kdož jste boží bojovníci*“ a poté s pomocí nalezených not i ohlášený Bendlův sbor.⁸⁹

Jako první oslovil shromážděné davy předseda Sdružených slovanských spolků Rudolf Kudrna. Miloslav Škoda zůstal tento den v pozadí a nepronesl jediné slovo. Kudrna zopakoval teze, které se objevily ve výzvách k účasti na manifestaci. Celý svět se měl dozvědět o perzekuci slovanské menšiny Lužických Srbů. Konečným cílem se prý mělo stát „*osvobození Lužice jako svobodného, nezávislého státu*“. Toto alespoň uvádí Maria Oberhoferová.⁹⁰ Pokud by toto Kudrna skutečně pronesl, jednalo by se o jasnou iredentu. Členové pražské i mladoboleslavské SPL se ale úzkostlivě snažili o vyvázání Lužice z Německa mlčet (i když bylo zároveň zjevné, že právě to je jejich snem) a k opatrnosti v tomto směru také vyzývali.⁹¹ Nelze jistě vyloučit, že se Kudrna nechal unést situací, přesto je dle našeho mínění potřeba brát parafrázi Oberhoferové s rezervou.

Jménem mnichovohradištských pořadatelů poděkoval pozvaným hostům za účast Jan Adolf Herold. Ve svém krátkém projevu zvláště zdůraznil tradici táborů lidu na Mužském, připomenul, že záštitu nad manifestací převzala Národní rada československá, a předal slovo jejímu zástupci, republikánskému poslanci Janu Dubickému.⁹² Dubický, jenž se profiloval jako mluvčí českých hraničářů ze severních Čech, patřil k ostříleným řečníkům, pravidelně se objevoval na manifestačních shromážděních věnovaných české menšině. Neznámou pro něj nebyli ani Lužičtí Srbové. Díky kontaktům s Josefem Maštálkem a Bohuslavem Havlíkem se energicky zapojil do shánění potravin pro jabkenické letní tábory.⁹³ Nyní ve svém projevu nahradil hraničáře Slovanstvem. V jeho pojetí tak „*říšsko-německá persekuce malé lužické větve sjednocuje do pevných řad všechno Slovanstvo, všechno slovanské pokrevství, které nedopustí, aby ve století humanity a pokroku odnímal se Lužičanům nárok na svobodu, mateřský jazyk a rodnou půdu*“. Projevem se táhl obraz ponižovaných Slovanů, protislovanské naladění Dubický předhazoval i mezinárodním organizacím. Jako jeden z mála řečníků nevzýval Společnost národů, naopak: „*Najde se nějaká liga pro lidská práva, která se dovede falešně rozhořčiti třeba nad osudy Číňanů a černochů, ale která zbaběle mlčela nad žalářováním lužických národních pracovníků patrně jen proto, že jde o národ slovanský?*“ Místo důvěry ve světové mínění „*musíme ve Slovanstvu a v prvé řadě v naší republice slíti národní sebevědomí*“. Aplaus posluchačů vzbudila i narážka na hákový kříž. Podle Dubického se „*ukazuje na lužickém případě, v čem je klam něme-*

⁸⁸ *Na třicet tisíc Čechoslováků manifestovalo pro práva lužických Srbů*, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, 7. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 68.

⁸⁹ *Kurzer Bericht*, SKA MZb VI, k. 8C, f. 13.

⁹⁰ {, ...das Ziel: die Befreiung der Lausitz, als freier unabhängiger Staat.“} Ibidem, f. 13–14.

⁹¹ Viz např.: SMÍŠEK J., *Bud' me opatrní!*, Mladoboleslavské listy 45/54, 23. 7. 1932, s. 2.

⁹² Muzeum města Mnichovo Hradiště, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, I. díl, f. 371v.

⁹³ Sj. [= Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkyních na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 123.

ckého vedení: *Haken-Kreuz, sekera a kříž. Kříž k cizincům – sekera proti Slovanům*“.⁹⁴ Narážku si ani netroufla ocitovat SPL. V přepisu projevu Dubického v *Lužickosrbském věstníku* byla tato věta vypuštěna.⁹⁵

Lužické Srby, kteří se z druhé poloviny projevu vytratili, vrátili na pořad dne jednání ústředí SPL Vladimír Zmeškal. Ten z *Pamětního spisu*, určeného pro Ženevu, přečetl požadavky SPL: uznání Lužických Srbů jako menšiny a přiznání všech souvisejících práv.⁹⁶

Zpěv lužickosrbské hymny *Rjana Lužica* ukončil úvodní projevy a své příspěvky začali přednášet zástupci politických stran. Z politiků dostal přednost poslanec národně-socialistické strany Josef (Joža) David, jenž se o Lužické Srby déle zajímal. Již 27. června 1933 vystoupil s projevem na podporu Lužických Srbů v poslanecké sněmovně a na tuto řeč se odvolával i zde. Na rozdíl od Dubického mířilo Davidovo poselství nikoli dovnitř k Čechům – ti dostatečně prokazují „*mysl pro svobodu a právo, cit pro všechny utiskované*“ –, nýbrž vzýval „*celý kulturní svět*“, jenž „*měl by okřiknouti dnešní vládců Německa*“.⁹⁷

Dalším parlamentním zástupcům (vystoupili v pořadí: František Hodáč, poslanec národní demokracie, sociální demokrat Jaromír Nečas, lidovec Václav Košek, živnostník Václav Vávra a jediný přítomný senátor Josef Havlín z národnědemokratické strany) již lužickosrbská problematika mnoho nefíkala, a tak ve svých projevech budovali oslí můstky k tématům, na jejichž půdě se cítili bezpečněji. Národní demokraci se drželi stranické linie. Poslanec Hodáč tak prohlašoval, že „*již před 25 léty, kdy byl první novoslovanský sjezd, bylo jasno, že snahou Slovanů není mlhavá myšlenka, ne mlhavé sny, ale úsilí o větší blahobyt a větší kulturu, o rozvoj a pokrok všech, kdo jsou slovanské krve*“. Jeho stranický kolega senátor Havlín pro změnu sliboval: „*Až se obrodí Rusko, nastane velká hodina Slovanů*“.⁹⁸

Vedle výzev k slovanské svornosti byla vděčným tématem kritika Německa – a Německva. Kombinaci obojího předvedl lidovec Košek, který upozornil, že „*jen tehdy slovanské národy mohou být před německým nebezpečím chráněny, budou-li podle slov Svatoplukových – jednotni a svorni*“.⁹⁹ Politiku nové německé vlády ostře zkritizoval sociální demokrat Nečas. Jeho projev nebyl ani štvavý a nenávislný, jak tvrdila Maria Oberhoferová.¹⁰⁰ Kritika nesměřovala vůči Němcům, nýbrž proti Hitlerovu režimu. Přesně byla pojmenována i témata, jež nabývala na aktuálnosti: upírání občanských práv Židům a snahy o revizi hranic.¹⁰¹ Nečas, který si z řečníků první vzal na paškál Německo, se ale přesně střelil do vkusu shromážděného davu. Ten začal jeho řeč přerušovat výkřiky jako „*Hanba Hitlerovi*“, ale také „*Hanba všem Němcům*“. A odtud se přešlo i k přáním: „*Výhodte Němce z vlády! Slováky do vlády!*“ Jak napsala Maria Oberhoferová, „*byl to nepopsatelný rámus. Dav křičel stále vášnivěji: Výborně! tleskal jako pomínutý, takže řečníkova slova zanikala v hluku*“.¹⁰² Na protiněmecké vlně se svezl i

⁹⁴ *Pro kulturní záchranu lužických Srbů*, Mladoboleslavské listy 46/52, 8. 7. 1933, s. 1.

⁹⁵ *Srov. Projevy pro ochranu lužických Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 64.

⁹⁷ *Na Mužském*, Rodný kraj, 13. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 121.

⁹⁸ *Národ promluvil*, Národní zájmy 14/50, 10. 7. 1933, s. 1.

⁹⁹ *Projevy pro ochranu lužických Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 64–65.

¹⁰⁰ *Kurzer Bericht*, SKA MZb VI, k. 8C, f. 14.

¹⁰¹ *Projevy pro ochranu lužických Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 64.

¹⁰² {„*Hier fielen auch die ersten Ausfälle der Menge: Schande Hitler! Schande dem ganzen deutschen Volke! Werft die Deutschen aus der Regierung hinaus! Nehmt die Slovaken in die*

živnostník Vávra. Ten rovnou „projevil lítost nad tím, že jsme se už konečně nevyrovnali s odvěkým nepřítelem Slovanstva“.¹⁰³

Nejostřejší projevy, namířené nyní již proti Němcům v Československu, pronesli hosté z Moravy. Brněnský starosta Tomeš od Lužických Srbů rovnou přešel k vlastní zkušenosti: „Morava zná, co jest německý útisk a německá kultura. Svět to nechtěl věřit, ale nyní za vlády Hitlera už poznal k svěmu úžasu celý svět, co to jest německá kultura,“¹⁰⁴ František Janík, delegát Ústředí moravsko-slezských obcí, měst a okresů, začal svůj projev, v němž stihl okomentovat i zlepšující se počasí, obdobně jako hlava města Brna: „U nás, na Moravě a ve Slezsku, nejlépe víme z vlastní zkušenosti, co to znamená býti pod vládou našich nepřátel.“ Další myšlenka se ale více podobala tezí bojovného obchodníka z Lomnice nad Popelkou Vávry: „Když se nám do převratu vedlo národnostně špatně, tu jsme říkali: Kdybychom se tak mohli státi samostatnými a mohli vám to aspoň částečně oplatit! A hle! Jakmile jsme nabyli svobody, co jsme jim udělali? Ve své dobráckosti nic, poněvadž se mstít nedovedeme. Nemáme to v krvi. Přijďte se k nám na Moravu a do Slezska podívat, jak se k nim chováme, jaké paláce jim naše obce staví atd. A za to nám ukazují vděčnost tam u Lužických Srbů?“¹⁰⁵

Na slovanofilskou strunu udeřili zástupkyně jugoslávské ambasády a delegát Československé jednoty, ruský emigrant Iljinskij. Ten shromážděným „s pohnutím“ sdělil, že „Rusko, které vždy bylo první v pomoci Slovanům nemůže pomoci, neboť 160 milionů Rusů je tak bezmocno jako 160.000 Lužických Srbů“, což bylo přítomnými náležitě oceněno.¹⁰⁶

Nyní se na řadu dostal českolipský školní inspektor a iniciátor zájmu o Lužické Srby na Mladoboleslavsku Josef Mašťálko, hovořící jménem hraničářů. Ani on neadresoval svůj projev k Lužickým Srbům, nýbrž horoval za „silné Slovanstvo“. Severočeské hraničáře, respektive Národní jednotu severočeskou, reprezentoval i Josef Tašner z Duchcova. Tašner svou řeč začal zostra. „Musíme udělat pořádek doma, ale nejen na táboru, ale důsledně všude.“ Agilní hraničář byl zjevně z podobného těsta jako Miloslav Škoda, jeho požadavky nebyly z nejskromnějších: „Také parlament musí být pevnou národní hradbou slovanskou a rovněž bude záležet na ministru zahraničních věcí, aby s celou rozhodností ujal se na zahraničním fóru otázky potlačování Lužických Srbů.“¹⁰⁷ Nejspíše Tašnerovi lze připsat slova, jež cituje bez uvedení jména řečníka Maria Oberhoferová: „Nenjen Polsko, Jugoslávie, Rumunsko a Bulharsko stojí po boku Čechů v boji, jež vede Československo za kulturní svobodu Lužických Srbů, ale také Francie a Anglie se v Ženevě jistě připojí k protestu.“¹⁰⁸

Regierung! [...] Es war ein unbeschreiblicher Tumult: Die Menge schrie sich fast heißer: Ausgezeichnet! und klatschte wie besessen in die Hände, so daß die Worte des Redners im Lärm untergingen.“) Kurzer Bericht, SKA MZb VI, k. 8C, f. 14.

¹⁰³ *Velkolepá manifestace pro záchranu lužických Srbů*, Severočeský deník, 9. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 97.

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 97–98.

¹⁰⁵ *Projevy pro ochranu lužických Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 65.

¹⁰⁶ *Velkolepá manifestace pro záchranu lužických Srbů*, Severočeský deník, 9. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 98.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ {„Nicht nur Polen, Südslavien, Rumänien und Bulgarien steht in dem Kampf, den die Tschechoslowakei für die kulturelle Freiheit der Lausitzer Wenden führt, hinter den Tschechen, sondern auch Frankreich und England wird sich dem Proteste in Genf (sicherem Vernehmen nach) anschließen.“} Kurzer Bericht, SKA MZb VI, k. 8C, f. 15.

Zmínka o Ženevě zástupy opět zelektrizovala. O úspěchu tamějších jednání v té chvíli nikdo nezapochyboval. Nezlomnou víru ve Společnost národů, jaká na manifestaci vládla, zachytila velice sugestivně Maria Oberhoferová: „*Společnost národů musí vytvořit komisi, která vyšetří celou záležitost – a potom... potom bude Lužice osvobozena!!! Dav vydechnul a všichni nadšeně přizvukovali: bude osvobozena od hitlerovců!!*“¹⁰⁹

Projevy hraničářů měly proslovy zakončit. O slovo se ale přihlásil jeden z diváků (samozřejmě šlo o připravené gesto), továrník z Krnska Jaroslav Pokorný, aby přednesl „*hlas z lidu*“. Samozvaný vox populi pronesl slib, který byl spíše zamýšlen jako rétorická figura: „*Všichni zde přítomní slibujeme jako jeden, že učiníme rádi všechno, co nám bude uloženo a co bude v naší moci učiniti pro záchranu nám drahého, malého, lužickosrbského národa.*“ I tento projev vygradoval výhledem do Ženevy. Poslance a senátory vyzval, aby učinili „*v zákonodárných sborech všechno, co v jejich silách bude, aby osud těžce zkrúšeného lužickosrbského národa přenesen byl na světové forum, před Společností národů*“.¹¹⁰

Shromáždění, kteří se nyní v symbolické rovině stali aktivními protagonisty manifestace, museli ještě asistovat u nejdůležitějšího bodu programu, jímž tábor lidu vrcholil. Zbývalo schválit (samozřejmě aklamací, a tedy jednomyslně) rezoluci, která měla být společně s prohlášenými obcí, spolky i ústředí SPL zaslána do Ženevy. Text rezoluce přečetl Rudolf Kudrna. Vlastně se v něm shrnovaly myšlenky, jimiž se obraceli pořadatelé manifestace na své spoluobčany při výzvách k cestě na Mužský a jež zazněly i v tento den:

„Po tisíciletém zápase zůstalo v německé říši 150 tisíc příslušníků původního obyvatelstva – Lužických Srbů. Tomuto zbytku velikého kdys národa Polabských Slovanů nedostalo se menšinové ochrany míru versaillského. Žili životem přetěžkým, nemajíce ani jediné školy, nemajíce nijaké opory pro své účely kulturní a osvětové. Ale přes to byli vždy v německé říši krajně loyální, i v době světové války. Přes to nový režim v Německu způsobí a prostředky středověkými, nelidskými a barbarskými usiluje o úplné vyhubení tohoto národa jen proto, že jsou Slovany. Zbavil je posledních kulturních vymožeností, osobních a lidských práv, soustavně hospodářsky ničí všechny uvědomělejší jednotlivce a celý národ vydán neslýchané perzekuci.

Proto my, národ československý, nejen jako pokrevenci Lužických Srbů, ale i jako jich nejbližší sousedé obrácíme se veřejně k svědomí celého světa, k veškeré demokracii, ke všemu kulturnímu a civilisovanému světu a voláme: ‚Zachraňte Lužici!‘

Obrácíme se ke Společnosti národů, k vládám a parlamentům všech států a prosíme: Nedejte zahynouti nevinně trpícím Lužickým Srbům! Zřídte vyšetřovací komisi, rozšířte ustanovení versaillského míru o ochraně menšin i na Německo! Žádáme intelektuály světa i všecku světovou žurnalistiku a prosíme: Ujměte se nevinných Lužičanů, věnujte jim svou pozornost, zachraňte malý národ, který po tisíci letech úžasného zápasu o život dovedl zachovati si svůj jazyk i svou svéráznou kulturu!

¹⁰⁹ {„*Der Völkerbund muß eine Kommission einsetzen, welche die ganze Sachlage zu prüfen hat – und dann... dann wird die Lausitz frei!!! Ein Aufatmen ging durch die Menge und begeistert stimmten sie in den Ruf ein: sie wird frei von den Hitlergardisten!!!*“} Kurzer Bericht, SKA MZb VI, k. 8C, f. 15.

¹¹⁰ *Projev pro ochranu lužických Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 65.

*Lužičtí Srbové jsou svědomím světa, jejich osud je a bude spojen s osudem světové demokracie.*¹¹¹

Bylo již po páté hodině odpolední, když se svých nástrojů (a not) znovu chopili hudebníci.¹¹² Zazněla československá hymna, „*Modlitba na Řípu*“ a pochopitelně nemohl chybět chorál „*Hej Slované*“.¹¹³

Shromáždění končilo. Zástupy lidí se rozcházely, někteří ihned odjeli přistavenými automobily. Dav spěchal na nádraží, k odjezdu byl nachystán i zvláštní vlak do Prahy. Řada lidí ze vzdálenějších sídel by se již nedostala domů, a proto přenocovala v Mnichově Hradišti. Zmizely stánky s občerstvením, vytratili se i žebráci. Sváteční den, jímž žilo „*celé Mnichovohradištsko a vlastně celé severní Čechy*“,¹¹⁴ byl u konce. Připomínaly jej opuštěná řečnická tribuna, zdupaná tráva a, nedělejme si iluze, hromady odpadků. Končila ale pouze první část manifestace – hlasitá, s tisíci účastníků. K nevšední události se bylo nutno vztáhnout a zamyslet se nad obrazem, který měl být dále prezentován veřejnosti. A vlastně teprve začínal příběh memorand, jež se vydala na dlouhou pouť k Ženevskému jezeru.

¹¹¹ Ibidem.

¹¹² Muzeum města Mnichovo Hradiště, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, I. díl, f. 372r.

¹¹³ *Na Mužském*, Rodný kraj, 13. 7. 1933, SKA MZb VII, k. 24, f. 121.

¹¹⁴ *Projevy pro ochranu lužických Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63.